

*А.А. Барікова – студентка I курсу юридичного факультету
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка;
науковий керівник – канд. юрид. наук, асист. кафедри конституційного
та адміністративного права юридичного факультету
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка Н.Ю. Задирака*

ЗАХИСТ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Законодавство України гарантує надання біженцям і особам, які шукають політичного притулку, статусу, передбаченого Конвенцією Організації Об'єднаних націй від 1951 р. та Протоколом ООН від 1967 р. Біженцем визнається особа, яка знаходиться поза межами рідної країни внаслідок добре обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідування через свою расу, релігію, національність, приналежність до певної соціальної групи або політичні погляди і не може або не бажає скористатися захистом своєї країни. Відповідно до Закону України “Про біженців” біженець має право на безпечний притулок. Особа, якій на законних підставах надано статус біженця в Україні, має право на одержання грошової допомоги, пенсії та інших видів соціального забезпечення в порядку, встановленому законодавством України, та користування житлом, наданим у місці проживання. Однак біженці повинні отримати щонайменше такі ж права та базову допомогу, як і інші іноземці, які легально проживають в Україні, включаючи свободу думок, пересування та свободу від катувань і принизливого поводження. Біженці повинні мати доступ до отримання медичної допомоги, навчання та право на працю.

Найбільшою перешкодою для виконання зобов'язань уряду щодо захисту біженців є положення, згідно з яким особа, що має намір отримати статус біженця, мусить подати відповідну заяву у триденний термін з моменту нелегального прибуття до країни, або протягом п'яти робочих днів, якщо вона перетнула український кордон легально. Як наслідок, наприклад, лише у 2003 р. уповноважені органи державної влади відмовили в ініційованні процедури набуття статусу біженця 70 % тих, хто по нього звертався. Відтак, ці люди, позбавлені документів, опиняються під загрозою затримання, арешту та депортації. Крім цього, на підставі самої лише підозри у причетності до діяльності, що загрожує національній безпеці, громадському порядку та здоров'ю громадян, закон дозволяє позбавляти біженців їхнього статусу.

Реалізація відповідного законодавства на сьогодні досі обмежується лише легалізацією і документуванням шукачів притулку та біженців, що і є основною проблемою функціонування системи захисту біженців в Україні. Безумовно, це відповідає їхній головній потребі – знайти безпечне для життя місце проживання, притулок від переслідувань. Однак надання правового статусу біженців є лише першим необхідним кроком і має супроводжуватися

адекватними заходами щодо інтеграції біженців в українське суспільство, щодо їхнього подальшого облаштування.

Надзвичайно актуальною проблемою є розробка й реалізація державної політики щодо інтеграції біженців. Тут у нагоді має стати використання позитивного досвіду України, набутого у зв'язку з цілеспрямованою політикою адаптації та інтеграції в українське суспільство репатріантів з числа кримських татар, депортованих інших національностей, який був високо оцінений світовою громадськістю. Інтеграція раніше депортованих відбувалася за кількома напрямками: шляхом забезпечення основних громадянських прав, вирішення питання працевлаштування, забезпечення житлом, підтримки розвитку національних культур.

Допомога в інтеграції іноземців, які знайшли притулок в Україні, відповідає не лише їхнім інтересам, а й національним інтересам нашої держави. Немає жодних сумнівів, що українське суспільство не зацікавлене в маргіналізації біженців, витісненні їх на периферію суспільства, на "чорний ринок" праці, в "тіньовий" бізнес, тим більше в кримінальну сферу. Навпаки, щонайшвидше створення умов, за яких біженці не будуть тягарем для країни притулку й перетворяться на повноцінних членів суспільства, має визначати інтереси України.

Пленумом Вищого адміністративного суду України у другому читанні 25 червня 2009 р. було прийнято постанову "Про судову практику розгляду спорів щодо статусу біженця, видворення іноземця та особи без громадянства з України та спорів, пов'язаних із перебуванням іноземця та особи без громадянства в Україні". До ВАСУ надійшли листи з Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців із подякою за прийняття цієї постанови та із зауваженням, що вже після її прийняття в першому читанні суди почали приділяти більше уваги проблемам біженців. Лист подібного змісту надійшов і з Генеральної прокуратури.

На жаль, доводиться відзначити, що міжнародні й українські експерти негативно оцінюють діяльність державних органів з цього питання, і доходять висновку, що в Україні захист прав біженців має дуже низький рівень. Проблема залишається актуальною на сьогодні та має великий потенціал для удосконалення.